

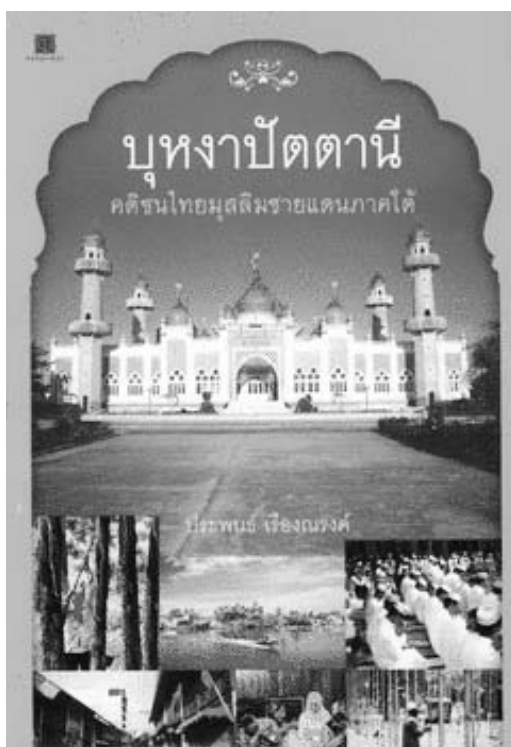
[You are what you read]

รวิวรรณ ขำพล

บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บุหงาปัตตานี คติชนไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้

ผู้แต่ง

ชื่อเรื่อง

ฉบับพิมพ์

ข้อมูลการพิมพ์

จำนวนหน้า

ISBN

ราคา

ประพันธ์ เรืองณรงค์

บุหงาปัตตานี คติชนไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้
พิมพ์ครั้งที่ 2

กรุงเทพมหานคร : สถาพรบุ๊คส์, 2554.

276 หน้า : ภาพประกอบ.

978-616-00-0087-6

180 บาท

บุหงาบัตตานีศรีเมืองใต้
 ปานปาริชาตแห่งสวรรคพรรรณนา
 ใ้อัจจากถิ่นถวิลหาบุหงาหอม
 นามบุหงาบัตตานีศรีสัมพันธ์

เคยขีดไกล่กำซาบเส่นหา
 ยิ่งรู้คำรู้เรื่องแต่เมืองบรรพ
 ใ้ให้โน้มน้อมแนวนึกจารึกสรรค
 มากำนำลแต่ผู้อ่านทุกท่านเทอญ

บทกลอนข้างต้นรองศาสตราจารย์
 ประพนธ์ เรืองณรงค์ ได้ประพันธ์ไว้ที่
 หน้าคำนำฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 เมื่อ พ.ศ.
 2539 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่
 ท่านมีต่อจังหวัดปัตตานี

“ข้าพเจ้าเคยไปรับราชการที่
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขต
 ปัตตานี ช่วงเวลา 16 ปี นอกจากสอน
 หนังสือแล้ว ข้าพเจ้าได้พยายาม
 ทำความเข้าใจศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน
 ของพี่น้องชาวไทยมุสลิม และได้รับการ
 แนะนำจากกัลยาณมิตรที่นั่นด้วยดี
 เสมอมา ข้าพเจ้านำสาระที่บันทึกเขียน
 เป็นบทความส่งเผยแพร่ในนิตยสาร
 ส่วนกลาง เช่น ศิลปวัฒนธรรม ของคุณ
 สุจิตต์ วงษ์เทศ ร่วมกับวารสารที่
 ข้าพเจ้าเป็นบรรณาธิการคือ วารสาร
 รุสมิแล ปี พ.ศ.2527 ข้าพเจ้าได้รวม
 บทความดังกล่าวพิมพ์เป็นเล่มชื่อ
 สมบัติไทยมุสลิม : การศึกษาคติชาวบ้าน
 ไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานี ยะลา และ
 นราธิวาส ใช้ทุนพิมพ์เองจำนวนน้อย
 หนังสือขาดตลาดมานานแล้ว แต่ยังมีผู้
 สนใจมักสอบถามอยู่เสมอ ข้าพเจ้าจึง
 คิดปรับปรุงและเพิ่มเติมเนื้อหาให้น่าอ่าน
 กว่าเดิม พร้อมกับตั้งชื่อใหม่ให้กระชับ
 ว่า บุหงาบัตตานี คติชนไทยมุสลิม
 ชายแดนภาคใต้” (หน้าคำนำผู้เขียน)
 หนังสือเล่มนี้ได้แบ่งเนื้อหาเป็น 6

ตอน คือ 1) ตำนานปัตตานี 2) ประเพณีและวันสำคัญทาง
 ศาสนา 3) ศิลปะการแสดง 4) ภาษาถิ่นและสำนวนเปรียบเทียบ
 5) เพลงกล่อมเด็ก-คำทาย-นิทาน และ 6) จากตือรืถึงไก่อและ

ตำนานปัตตานี

ปัตตานี ยะลา และนราธิวาสเคยเป็นหัวเมืองใหญ่ เดิม
 เรียกว่า เมืองตานี หรือปัตตานี มีตำนานเมืองและ
 ประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ ซึ่งชื่อเมืองปัตตานีเริ่มปรากฏบน
 หน้าประวัติศาสตร์ เมื่อมารโคโปลโเลเดินทางจากจีนไปอิตาลี
 พ.ศ.1833 ปัตตานีมีตำนานความเป็นมาอันยาวนาน เกี่ยว
 กับตำนานเมืองยังผูกพันกับเมืองอื่นๆ ด้วย เช่น ไทรบุรี หรือ
 รัฐเคดาห์ ผู้เขียนได้นำเสนอเรื่องที่น่าสนใจ ดังนี้คือ ความ
 หมายถึงและความเป็นมาของคำว่าตานี และปัตตานี ตำนาน
 พระเจ้ามะโรงมหาวงศ์ หรือตำนานไทรบุรี-ปัตตานี ลังกา
 สุชะ-ลังกาสุกะ ศาสนาอิสลามเข้าสู่ปัตตานี จากมัสดิกหรือเซะ
 ถึงป็นพญาตานี นอกจากนี้ยังได้นำเสนอเรื่องที่น่าสนใจ
 เกี่ยวกับ ผ้าจวนตานี-ผ้ายกตานี-ผ้าย่นตานี น้ำมันตานี
 ถนนวนตานี กล้วยตานีและพรายตานี และเจ้าจอมมารดาตานี

จากตำนานเมืองตานีทำให้ทราบที่มาและความหมาย
 ของคำว่าตานีและปัตตานี สรุปได้ดังนี้

คำ	คำเดิม	ภาษา	ความหมาย
ตานี	ธานี	บาลี, สันสกฤต	เมืองใหญ่ริมสมุทร
ปัตตานี, ตานี	ปะตานี, ตานี	มลายู	ชาวนา, ที่นา
ปัตตานี	ปะฎานี	อาหรับ	นักปราชญ์
ปัตตานี	บันตัยอีนี	มลายู	หาดแห่งนี้
ปัตตานี	เจ๊ะตานี	มลายู	คุณพ่อตานี (ชื่อคน)
ปัตตานี	เลลามีสานี	มลายู	ยังไม่ทราบความ หมายที่แน่นอน
ปัตตานี	ปตานี, ปตานี	บาลี, สันสกฤต	หญิงครองเมือง

ประเพณีและวันสำคัญทางศาสนา

กล่าวถึงประเพณีการเกิด ประเพณีเข้าสู่น้ำ (มาฮะชะยาวิ) ประเพณีแต่งงาน ประเพณีมาแกบปูละ (กินเหนียว) ประเพณีทำศพ การบริจาคซากาต และวันสำคัญทางศาสนาอิสลามตามคตินิยมของไทยมุสลิมภาคใต้ ประกอบด้วย วันศุกร์ วันปอซอ (วันถือศีลอด) วันฮารีรายอฮัจยี (วันตรุษฮัจยี) วันเมาลิด วันอาชูรอ วันนีสฟูชะบาน และวันอัลอิสเราะห์และเมียะเราะจ

ข้าพเจ้าขอยกตัวอย่างวันสำคัญที่เรามักจะไม่ค่อยได้ยินกัน ได้แก่

วันนีสฟูชะบาน คำว่า “นีสฟู” เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า “ครั้งหนึ่ง” เป็นชื่อเดือนตามปฏิทินอาหรับ ซึ่งอยู่ก่อนเดือนรอมฎอน ฉะนั้นวันนีสฟูชะบานก็คือวันที่ 15 ของเดือนชะบานวันนี้ทำน่านาบี มุฮัมหมัด ขอพรจากองค์อัลเลาะห์. การถือศีลอดในเดือนนี้ถือว่าได้บุญมาก

วันอัลอิสเราะห์และเมียะเราะจ “อัลอิสเราะห์” คือ การเดินทางของท่านนาบี มุฮัมหมัด จากมัสยิดสะ-รอม นครเมกกะฮ. ไปยังมัสยิดอัลอักซอ กรุงเยรูซาเล็ม โดยใช้เวลาเพียงคืนเดียว ปกติกนครธรรมดาเดินทางด้วยอุฐูไปกลับถึง 3 เดือน ส่วน “เมียะเราะจ” แปลว่า บันได ตรงกับเดือนรยัฎ หมายถึงการเดินทางของท่านาบี มุฮัมหมัด เดินทางจากมัสยิดอัลอักซอ (คืนเดียวกับอัลอิสเราะห์) สู่อ่าวสวรรค์เพื่อเฝ้าองค์อัลเลาะห์. ครั้งนั้นพระศาสดาได้รับโองการจากพระเจ้าให้ละหมาด หรือนมัสการพระเจ้า 50 เวลาต่อ 1 วัน แต่พระศาสดาขอลดลงเหลือ 5 เวลา ต่อ 1 วัน 1 คืน ซึ่งปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ นอกจากนั้นท่านนาบียังได้ไปเห็นสภาพนรกและสวรรค์ตลอดจนเห็นโทษการกินดอกเบี๋ย และผิดลูกผิดเมียผู้อื่น ตลอดจนถึงได้พบศาสดาองค์ก่อนๆ

หลายองค์ เช่น ท่านโมซา (โม-เสส) และอีซา (เยซู) เป็นต้น

ศิลปะการแสดง

กล่าวถึงศิลปะการแสดง ร่องเง็ง ชัมเปง มะโยง จากมะโยงถึงโนรา วายังเซียม ลีเกสุลู สีละกรือโต๊ะ ดาระ และบานอร์

“ฮาดู ชัยตัน มูกอ บิรู

ตุรห กือ ตาเนาะห์ ชุกอ มืองารู

ชายะ ปากัย จือปากอ บิรู

ชูดิง ดี ซาหอ ซิงิง เบอ์ บาฮู”

ข้อความข้างต้นเป็นตัวอย่างเนื้อเพลงลาชูดูว ซึ่งเป็นเพลงหนึ่งที่นิยมนำมาใช้ในการเต้นร่องเง็ง และเป็นเพลงที่เต้นกันมาตั้งแต่โบราณ การเต้นร่องเง็งส่วนใหญ่มีชายและหญิงฝ่ายละ 5 คน โดยเข้าแถวแยกเป็นชายแถวหนึ่งหญิงแถวหนึ่ง ยืนห่างกันพอสมควร การเต้นต้องใช้ลีลามือเท้า และส่วนลำตัวเคลื่อนไหวไปข้างหน้าข้างหลังให้เข้ากับดนตรี ความสวยงามความนำดูของศิลปะการเต้นร่องเง็งนั้น อยู่ที่การใช้เท้าเต้นให้เข้ากับจังหวะ

ภาษาถิ่นและสำนวนเปรียบเทียบ

กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างภาษามลายูถิ่นกับภาษามลายูกลาง ที่มาและคำยืมในภาษามลายู คำยืมในภาษามลายู ชื่อจังหวัดภาคใต้ที่เป็นภาษามลายู ชื่อทั่วไปที่เป็นภาษามลายู ภาษามลายูในวรรณคดีไทย ภาษาไทยในภาษามลายู และสำนวนเปรียบเทียบ

ชาวไทยมุสลิมภาคใต้นิยมใช้สำนวนเปรียบเทียบอย่างเดียวกับชาวไทยทั่วไป แต่อาจมีความหมายแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งแวดล้อมและค่านิยมในท้องถิ่นนั้นๆ คำที่ใช้ในการเปรียบเทียบ

ชาวไทยมุสลิมภาคใต้นิยมใช้สำนวนเปรียบเทียบอย่างเดียวกับชาวไทยทั่วไป แต่อาจมีความหมายแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งแวดล้อมและค่านิยมในท้องถิ่นนั้นๆ คำที่ใช้ในการเปรียบหรืออุปมา ก็อาศัยสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว

หรืออุปมา ก็อาศัยสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว เช่น สัตว์ พืช สิ่งของเครื่องใช้ และอวัยวะในร่างกาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กูจิง กูระ = แมว ชักลาก หมายถึง คนที่สังคมรังเกียจ

ตีโต อาแย = นอน ใก้ หมายถึง นอนหลับๆ ตื่นๆ

ตูวอ กลาตี = แก่ ต้นบอน หมายถึง คนแก่ ทำตัวเป็นหนุ่ม

มาตี ปูโจะ = ยอด ตาย หมายถึง ผู้ชายไร้สมรรถภาพทางเพศ

คูวี แต = เงิน น้ำชา หมายถึง เงินที่ให้เพื่อเป็นสินน้ำใจ

ปาเตาะฮ์ ฮาตี = ใจ หัก หมายถึง ออกหัก

อาเนาะ ดารอ = ลูก สาว หมายถึง หญิงโสด

ปัจจุบันชาวบ้านยังคงใช้สำนวนประกอบการพูดจา เพื่อให้การสนทนามีน้ำหนักและมีความไพเราะ

เพลงกล่อมเด็ก-คำทาย-นิทาน

กล่าวถึงเพลงกล่อมเด็ก คำทายปริศนา ซึ่งได้แบ่งคำทายปริศนาตามประเภทสิ่งของเครื่องใช้ พืช สัตว์ อวัยวะ ปรากฏการณ์ธรรมชาติและ

เบ็ดเตล็ด และกล่าวถึงนิทานเรื่องต่างๆ จำนวน 14 เรื่อง

ผู้เขียนได้กล่าวถึงบทร้อยกรองหรือฉันทลักษณ์ ภาษามลายูเรียกว่า บันตุน หรือ ปาดง เป็นรูปแบบคำประพันธ์เก่าประเภทหนึ่ง เพลงกล่อมเด็กที่นำไปร้องก็มีรูปแบบการแต่งไปจากบันตุน อาจนำไปร้องในลักษณะอื่นได้อีกด้วย เช่น บทร้องลิเกฮูลู มะโย่ง และรองเง็ง

บันตุนแบ่งออกเป็น 5 ชนิด คือ บันตุน 2 วรรค บันตุน 4 วรรค บันตุน 6 วรรค บันตุน 8 วรรค และบันตุนต่อเนื่อง ขอยกตัวอย่าง บันตุน 2 วรรค วรรคแรกเรียกว่า “ปี้มมายัง มักซุด” และวรรคที่สองเรียกว่า “มักซุด” วรรคแรกจะกล่าวเรื่องทั่วไป วรรคที่สองเป็นหัวใจของบทร้อย เช่น

Satu dua tiga empat ← หนึ่ง สอง สาม สี่
Rajin belajar leikas depan ← ขยันเรียนได้วิชาเร็ว

จากตือรถึงไก่อ้มและ

ตอนนี้เป็นบทส่งท้ายว่าด้วยเรื่องราวเบ็ดเตล็ด ได้แก่เรื่อง ตือรตินตริรักษาโรค กาลอขาว เรือกอและ กริช รอยะเยาะ และไก่อ้มและ ทุกเรื่องเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านล้วนแต่น่าสนใจทั้งสิ้น

บุหงาบัตตานี คติชนไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้ เป็นผลงานอีกเล่มหนึ่งของรองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์ ที่ได้รวบรวมคติชนวิทยา ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้ เป็นหนังสือที่น่าสนใจสำหรับนักศึกษา นักวิชาการ และผู้อ่านทั่วไปที่ปรารถนาจะรู้และเข้าใจในวิถีชีวิตอันงดงามของพี่น้องชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (๕)